

1. ASAL USUL GÄN KUTEI MUARE KULEM

Cenerite uläh Bapak Ibrahim Syamsuddin

(Diceritakan kembali oleh Pak Sarbini S.H.)

Pade wakteu jaman pemerétahan sunan Kerajaan Pelémang Darusalam. Pemerétahan e Kerajaan Pelémang Darusalam. Pade wakteu e neperétah uläh sunan, ye bah Sultan Mahmud Badaruddin Sateu. Sultan Mahmud Badaruddin Sateu merétah tiep meterei-meterei ne utuk masuk melui gän kutei-kutei. Enta'ei ne adäi tun meterei duk keni'im magel de'érah Abes, gän ne Pati Anom. Pati Anom ye tenétah uläh Sunan masuk tiep-tiep kutei. Jidei a'ak ne damei baket, lebäh denau ne sei mitah ulubalang-ulubalang ne utuk tu'un ke kutei-kutei.

Petame-tame, ye bah neperétah ne, ye bah tun ulubalang tuei duk gän ne Muning Depati Sungai Muaro. Depati Sungai Muaro e, gän ne nien, Kelemedar. Sei berasal kunei kerajaan Mataram. Petame sei masuk melaleu batang a'ei Musei, medäk sapui nangei Abes. Terus ne sei nyipang nganen laleu betemeu batang a'ei elum katég gän ne. Batang a'ei e, negän ne Sungai Serut. Katei Melayu ne, ye bah Sungai Serut, katei Ejang batang A'ei Se'ut. Ne mi sapui le Sungai Serut ye, Depati Sungai Muaro e temetok batang kiiu le nangei Sungai Serut. Batang kiiu e tenatok ne dengan pedang ne duk negän Pedang Pabes. Pedang ne e sudah tekenal le Pelémang jidei nelui ne gän Pedang Pabes.

Batang kiiu e tadei, daun ne pacak nem̄uk, pacak nobus, serte biol ne iluk neminum. Sebp̄ ne adäi kaitan dengan Pedang Pabes, make a'ei e nelui gän Biol A'ei Abes atau Sungai Rawas.

Lasung Pati Anom medäk, terus semosol, sapui le kutei Nekulem ye. Petame a'ak sapui kutei Nekulem, ne singah le kutei Kuis. Pati Anom mem̄in monok putäh. Otei ne kaleu monok bekokok, tang e bah, tepet duk iluk utuk temegak kutei. Apebile bekokok dengan ga'is, otei ne, dei bah sei bakal menel kutei dan dei bah sei bakal matui.

Terus ne Pati Anom sapui magel kutei éték duk elum katég gän ne. Tang dei adäi bekes anak a'ei.

Le tanjung anak a'ei e, nelui ne gän Batang Kuis. Monok ne nepas ne tang dei, lajeu bekokok engan mega'is. Tang dei bah sei menel kutei dan tang dei bah sei bakal matui.

Nah, e bah asal usul kutei Kuis. Sesudah e, lebäh ku'ang kutei Kuis mi sudah jidei, seca'ei siket ne, Pati Anom terus medäk mai tiep-tiep kutei—duk denau senapui ulubalang ne—utuk melui ne gän.

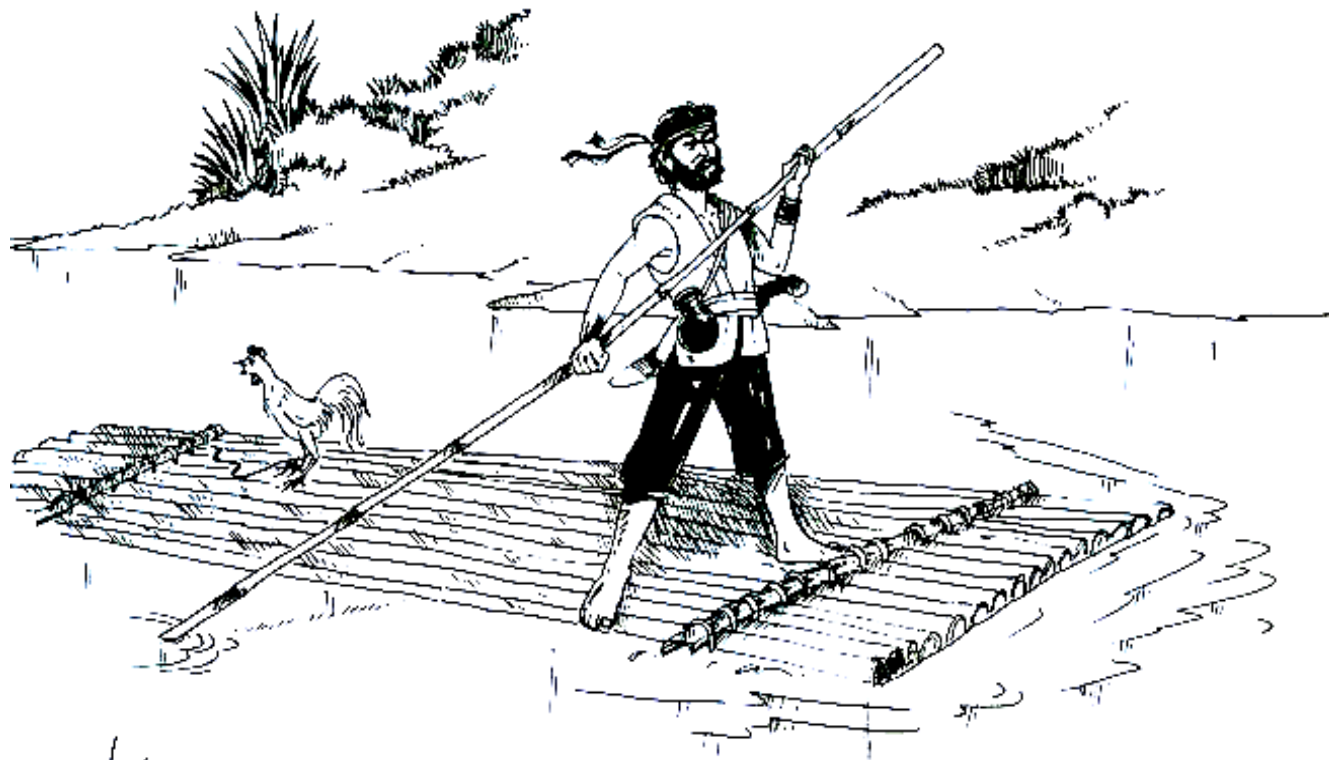
Nah, sapui le kutei Nekulem, Pati Anom betemeu dengan tun. Pati Anom temanyau dengan tun e, "Jak inan kumeu?"

Katei tun e, "Mesol Ulem."

"Igän nēmin kumeu?"

"Ulem." Ulem otei ne lalap. Jidei kutei ye nelui ne gän Muare Kulem, Sungai Nekulem. Sebab tang dei bah sei betemeu tun dong mēmin daun kiiu utuk ulem. Ye bah asal-usul kutei Muare Kulem.

Ah, diye bah asal-usul kutei Muare Kulem e. Sekien bah.
Time käsäh.

Apabila berkokok dengan menggaris, artinya, di sanalah dia bakal membuat dusun dan di sanalah pula dia bakal mati.

2. Lala

Mui e adäi cerite tun-tun tuei. Cerite ne uman ye. Adäi le kutei Napal Licin diem tun bujang. Gän ne Bujang Ku'ep. Adäi dau buah bilei sei baket mai macing le dau buah biol lang jaoh kunei kutei ne. Gän batang a'ei e Kulus. Sei baket memacing, nem̄in ne belas dengan ga'em. Sei panu menu'ut matei bilei. Sei begoték panu. Sei lang an sapui le tepet ne en̄ak macing. Sei mulai macing. Tapei kan ne lang en̄ak em̄uk matei pacing ne. Bilei mi lekat. Uläh ne lang katég. Uдах e adäi nyet ne en̄ak bäläk.

Wakteu sei en̄ak bäläk ti'uk ne tun ribut. Sei semam̄ang ne. Sei cengang kemeläh adäi tun iluk-iluk dong mañei.

Adäi dikup belagak damei ne. Ne pisat sekilei ne. Atui-atui Bujang Ku'ep kemedet ne, lang sei teteu. Bujang Ku'ep temak bajeu duk pisat sekilei. Wakteu sei sudah meñei, eñak makui-makui alet ne, kes ne adäi alet-alet duk pisat laleu. Kakak ne sudah makui bajeu alet-alet ne eñak bäläk mai längät. Tapei duk pisat damei kok lang nam tobang igei. Bajeu ne laleu. Ne ngiñoi an nien. Kakak ne ngiñoi kule kemeläh adik ne kok lang nam bäläk igei. Keputusan ne kaben baket. Tingäl duk pisat sekilei.

Keneläh Bujang Ku'ep e kejideian e. Tekejut sei. Sei lang sake, e anak déwa. Sei munyin bajeu duk nemak ne tadei. Sei memin melilei. Sudah e Bujang Ku'ep magel igei duk pisat e. Sei tanyau emok lang bäläk mai längät. Katei duk pisat e, bajeu ne laleu. Uдах e Bujang Ku'ep majak mai kutei ne. Enak sei mileu. Betanyau Bujang Ku'ep gän ne. Gän ne Lala.

Mi sapui ne le kutei ne, nemin Bujang Ku'ep mai umah ne. Diem bah Lala tang dei seke'an-an ne. Bujang Ku'ep tujeu engan Lala. Lala enak kule cite kule engan Bujang Ku'ep. Lang an sudah e, ne kawin tun kutei e tun beduei e.

Abis cerite keu.

3. Káčä sei Tukang Kécék

Mui e adäi káčä dikup. Cerite ne uman ye. Wakteu e mase nabei Sulaiman. Benatang pacak galei miling.

Bilei panes, Káčä paniu-paniu minan kane masuk im̄au duk sunyei bé. Káčä paniu-paniu mai umah ngan-ngan ne, tapei engan ne baket galei. "A, iluk keu tidul bé," Káčä bepikia. Sei mesol kiiu utuk belinung ne. Sei mulai tidul. Sebelum en̄ak tidul, teni'uk ne kemisik. Wakteu sei kemeläh ngedong, igän ne, Macan en̄ak mem̄uk ne. Káčä en̄ak melilei, lanam igei. Tapei sei cak-cak sedih. Macan betanyau, "Em̄ok kaben sedih, Cä? Usah sedih keu en̄ak mem̄uk kaben."

"Keu lang sedih kaben eñak mem̄uk keu," katei Káčä. "Tapei duk sedih keu, sapau tukang jemagei gung ninik keu e?" katei Káčä samei temun̄juk sa'ang nyinget le das batang kiiu e. Sudah e Káčä ngiñoi lak-lak.

"Buläh keu temaboh ne, Cä?" katei Macan.

"Usah!" katei Káčä samei ngiñoi.

"Em̄ok?" katei Macan.

"Sebap atui keu sedih nien amen keu temi'uk ne".

"Kone bah keu temetus ne, Cä!" katei Macan. "Bai keu lang mem̄uk kaben."

"Tapei amen kaben temetus ne, atui keu sedih kule," katei Kää. "Tapei amen kaben enāk temetus ne kane, kone bah keu melilei jaoh-jaoh ne kule," katei Kää. "Amen keu madah "Sudah!" buläh kaben mulai temetus ne. Keu lanam¹⁰ temi'uk igei," katei Kää.

"Mai ba" katei Macan.

Sudah e melilei Kää jaoh-jaoh ne. Mi jaoh, sei mekik "Sudah!" Temi'uk Kää madah "Sudah!" mulai Macan temetus sa'ang nyinget e. Igän katei kite? Ketuei nyinget keluel temutut Macan. Macan tepekik-pekik gis tenutut nyinget. Minan-minan sei melilei neja nyinget e an-an lajeu matui Macan e.

Bäläk kite magel Käckä mui. Sei melilei gacang-gacang ne. Sudah e sei bodan kedét ula lei duk dong tidul. Igän kejidei? Ne lang nam Boang bäläk kedong ne eñak mem̄uk Käckä. Tapei Käckä madah, "Sabar kudui!" sebab amen Boang eñak mem̄uk sei, harus makui tilei bebet Nabei Sulaiman duk begulung e sebab sei tukang kingeu ne nitah Nabei Sulaiman. Boang mak tilei bebet dong begulung. Sei memakui. Igän katei kite? Ula jagei macam e ne melilit Boang lajeu Boang matui. Sudah e Käckä melilei jaoh-jaoh ne.

"Tapi kalau kamu hendak memukulnya juga, tunggu dulu aku pergi jauh- jauh," kata kancil.

4. Kepiting engan Bu'uk

Mui e tang kutei nabei Sulaiman adäi bu'uk engan labeli. Sei samei-samei temanem pisang. Pah labeli, ne temanem anak pisang tapei pah bu'uk, ne temanem pisang mi agak lei duk pucuk ne mi tuñuk. Pisang duk tenanem bu'uk lang idup. Pisang duk tenanem labeli idup iluk.

Katei labeli, "Mi lei pisang keu."

"Mi lei kule pisang keu," katei bu'uk.

Bapei ke'an mi banak pisang labeli. Nadah labeli engan bu'uk, "Mei banak pisang keu," katei labeli. "Mi banak kule pisang keu," katei bu'uk.

Sudah e mei an mesak pisang labeli. Tapei labeli lang nam menäk. Nitah labeli bu'uk kemenäk ne. Sapui bu'uk tang das e, ne lasung memük ne. Dau siket abis, duei siket abis, sudah e macam ne eñak mabis galei.

Katei labeli, "Luk ke utuk keu dau buah, bu'uk!"

"Dau buah mis!" katei bu'uk.

"Luk utuk keu kulit ne bé," katei labeli.

"Kulit ne mis," katei bu'uk. Sudah e abis pisang dau tañuk nemük bu'uk.

"Cäk nan males bu'uk ye," mikia labeli. Sei pacak menäk, sei pacak melupat. Keu panu bé duk lem̄et-lem̄et. Aaa, keu minai tulung engan kepiting bé." Sei baket magel kepiting. Ne cerite keñak ne.

"Jidei!" katei kepiting. Sudah e kepiting baket mesol bu'uk, lang teme. Kepiting diem pibah buteu mem̄ot bu'uk.

Lang an sudah e bu'uk sapui, temot das buteu tepet kepiting sem̄unyi. Temot bu'uk das butew, mulai kepiting madah.

"Kepiting mengepit!" katei keping.

"Huuus! Apau tang dei e?" katei bu'uk.

"Kepiting mengepit," katei keping. Kepiting mengepit-ngepit pelia bu'uk.

"Hus! Apau e?" katei bu'uk.

"Huuuut!" senīmet keping.

"Héy, em̄ok kaben duk tenanyau em̄ok kaben duk layin senīmet?" Sake bu'uk, pelia ne duk senīmet. Sudah e sei mak putung terus temetus pelia ne déwék lajeu bu'uk matui.

E bah amen tun tamak igau. Sake ne duk senīmet katei ne e pelia ne. Kes ne keping.

5. Puteri

Adäi mui e cerite tun tuei-tuei. Adäi gän tun Pak Ajei duk diem le kutei Tanjung. Anak ne adäi semilan. Duk pisat sekilei gän ne Puteri. Puteri ye iluk nien. Alangkah iluk ne. Tun sayang galei dengan ne. Tapei kakak ne katég duk tujeu kemeläh Puteri e. Kakak ne madah terus Puteri duk kédék-kédék ne. Terus kakak ne ma'ah.

Sudah e adäi duk laleu tang umah ne. Tun ribut mesol ne. Lang temeu, tun temodoh Puteri duk mak ne.

Pedak cerite ne, Puteri eñak cenapak pilem imau. Puteri lang nam sei eñak cenapak bapak ne.

Lang an sudah e sei najak bapak ne mai im̄au. Magei-magei mai baket mem̄in mui pilem ibet, ta'uk pilem tabung.

Sapui le pilem im̄au biding dalen gajah, nenel bapak ne poñok serudung. Wakteu poñok ne e eñak sudah, bapak ne madah kem̄ot tang poñok, karne ne eñak mak putung tang ye bah. Uдах e bapak ne baket.

Puteri, e bah mem̄ot sei. Mei an sei mem̄ot. Bapak ne lang sapui igei. Lang an igei bilei eñak malem. Poñok ne le dalen gajah mui tepet melitas benatang bäläk kunei mesol upan. Mulai-mulai melitas gajah.

Ne menegul Puteri, "Hoy, Puteri, igän kumet kaben tang dei? Bilei mei eñak malem."

"Keu cenapak bapak keu," katei Puteri. Terus udah e banyak benatang melitas. Penyudah ne melitas ula lei.

Ne tanyau Puteri, "Igän nemot kaben tang ye? Bilei gacang-gacang mei eñak malem."

Senimet Puteri, "Keu katég tepet bäläk. Keu lang nam dalen. Keu cenapak bapak keu," katei Puteri.

"Namun uman e, mare bah temotol keu bäläk," katei ula lei. Lasung ula lei mengaket Puteri tang tukuk ne. Uдах e nem̄in ne Puteri mai kutei ne nipol biol melitas im̄au duk pilem.

Sudah e sapui sei le kutei ula lei. Sei senam̄ut tun kutei e. Wakteu ula lei sapui le kutei ne, make e sei bubah jidei bujang belagak. Lang an udah e sei napag tun dengan Puteri.

Cuma tang ye cerite keu.

Waktu ular besar sampai di dusunnya, maka dia berubah jadi bujang ganténg.

6. Káčä engan Raksasa

Mui e adäi cerite káčä eñak mesol kan tang Biol Abes duk lang jaoh kunei tepet ne diem. Wakteu bilei ne eñak baket, sei baket magei-magei sekilei. Sei gacang. Le dalen sei temeü Jukut. Tanyau Jukut, "Hoy, Cä! Eñak minan kaben?".

"Eñak mesol kan," katei Káčä.

"Keu mileu, buläh, lang," katei Jukut.

"Tai bah!" katei Káčä. Sudah e terus sei paniu samei Jukut. Lang an udah e tememeü engan Macan.

"Eñak minan Waktu ular besar sampai di dusunya, maka dia

"Mesol kan," berubah jadi bujang ganténg

"Keu mileu!" katei Macan.

"Mare bah!" jawab Káčä. Udah e begoték tabe e panu. Udah e lang an tememeu igei engan Gajah.

"Ēnak minan kumeu galei?" katei Gajah.

"Kämäi ēnak mesol kan," katei Káčä.

"Keu mileu, buläh, lang?" katei Gajah.

"Buläh!" katei Káčä. An lang an tabe e panu melitas lekok, melitas īmau.

Sapui tabe e tang tepet duk nadah Káčä, mulai bah mengedäm biol e. Gajah tukang mekut tanah ne. Jukut terus cemukä ne. Lang an udah e ki'ing biol e. Mulai mesol kan. Uläh nakut mai da'et nepäk pibah kiiu lei. Nitah Macan tukang kemot ne. Duk layin ne terus mesol kan.

Bäläk cerite kite magel Macan tukang kingeu kan. Wakteu ne iluk-iluk mingeu kan, sapui Raksasa.

"Hoy, Macan, igän kumet kaben?".

"Keu mingeu kan," katei Macan.

"Keu enāk memūk uläh kaben galei," katei Raksasa.

"Usah!" katei Macan.

"Bai nonoh keu kaben," katei Raksasa e. Gemetea Macan temi'uk ne. Sei melilei magel Kää. Sei cerite Raksasa memūk kan.

"Berésék! Kukeu panjāng paing tajem e tapei katég gunei ne," katei Kää. Kää mitah Gajah mingeu kan, tapei Gajah lang kane binei. Melilei sei kemeläh raksasa e. Sudah e nitah Jukut, lang kane binei.

"Busét! Galei-galei ye lei-lei bé katég duk binei. Bai keu duk mingeu ne". Baket Kácä mingeu ne. Raksasa lum sapui. Kácä mak utan. Sei terus semamung ne panjang-panjang nien.

Wakteu sei menel ne uman ye, sapui Raksasa enak memuk kan. Tapei heran sei kemeläh Kácä menel uman e. Tanyau ne, "Oy, Kácä, igän kumet kaben?"

"Keu menel tilei sebak dunie enak kiamat. Batang kiiu ye bé duk lang ajul ne," katei Kácä.

"Keu menupang, Cä!" katei Raksasa e.

"Usah!" katei Kácä.

"Laa, Cä, kite sanak," katei Raksasa e samei ma'ah. "Kaben nemuk keu bai," katei Raksasa e.

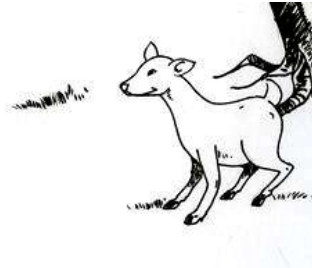
Kem̄uk ba!" katei K̄ac̄ä. "Bai atau kinei samei-samei matui," katei K̄ac̄ä. Raksasa sedih dan gemetea takut. Penyudah ne katei K̄ac̄ä, "Kesol bah tilei banyak-banyak ne." Baket Raksasa mesol tilei utan banyak-banyak ne. Sudah banyak utan e, katei Kac̄äh, "Kelilit mai badan kaben sam̄ä näkät le kiiu lei e." Mulai Raksasa mäkät ne. Näkät ne it-it banyak-banyak ne.

"Cube ngerutak," katei K̄ac̄ä. Tapei raksasa e lang nam lepas igei.

"Längät kelem, bilei eñak ujen," katei K̄ac̄ä. "Dunie eñak kiamat bah."

Udah e Káčä mäkät kagen Raksasa lajeu lang nam gei nyabei lajeu matui. "Ye upah tun duk galak mem̄uk kan ulah kämäi," katei Káčä.

Raksasa e matui, Káčä mengajak ngan-ngan ne mitah kemeläh. Ngan-ngan ne lajeu saben galei kemeläh Káčä.

7. Ketin̄ung

Mui e le kutei Buteu Betulis duk jaoh kunei pasar, adäi tun gadis iluk. Gän ne Puteri. Sei anak déwa tu'un mai dunie kerene keluarga ne lang senang kemeläh ne.

Magei-magei sei baket mai meñei mai Biol Kulem duk kedet umah ne. Sei terus kemusuk buk ne. Jidei e bayang-bayang ne adäi ketän le biol. Unen ne e le pibah batang kiiu. Tang das ne adäi semat mingeu ne. Semat e gän ne Ketin̄ung. Sei dong temat le das dan kiiu lei e. Keneläh ne bayang-bayang Puteri le biol e. Sake ne bayang ne iluk nien. Uдах e keneläh ne e bayang-bayang Puteri. Genyei nien sei kemeläh Puteri ye.

Adäi kule le kutei Senawar kedet kutei Buteu Betulis ye, tingäl dikup tun bujang belagak. Gän ne Bujang Ku'ep. Sei baket panu-panu samei memin piket poyoh. Panu goyor-goyor masuk imau keluel imau, masuk kutei keluel kutei. Sapui bah sei tang kutei Puteri iluk e. Sei kemeläh Puteri e iluk nien. Sei mitah inok engan bapak ne masan Putri. Nasan inok ne Puteri e. Enak kule Puteri e. Mi sudah basan, bapei tane ne serte engan duk layin-layin ne mi sudah, bilei ne mei tetep. Tingäl memot ne bé igei.

Rupe ne teni'uk semat selai das kiiu le unen tepet tun mēnei e. Semat selai e genyei temi'uk ne. Lang an udah e Puteri ēnak napag tun engan Bujang Ku'ep. Pagei ne tun ēnak sedekah, Puteri baket mai biol ēnak mēnei. Semat selai kemeläh Puteri ēnak mēnei. Sei lasung temulak Puteri lajeu Puteri oboh anyut. Semat e bubah jidei selai duman engan Puteri. Cak-cak sei Puteri. Katég tun nam duk bäläk kunei mēnei e buken Puteri. Napag tun semat selai ye engan Bujang Ku'ep.

Bäläk cerite kite engan Puteri ye mui. Sei anyut terus sapui dau boah kutei duk gän ne Bitik Bélog. Tenakep tun. Naket tun jidei anak ne.

Bäläk igei cerite kite magel semat selau duk jidei engan Bujang Ku'ep mui. Gän ne Ketin̄ung. Pé'él ne lang tun nam em̄ok ne agak belebäh. Lang an sudah kawin, Bujang Ku'ep molon. Kedong ne meleket engan tikea, awak baden mi ja'ei, sudah tingal telan nalut janget igei, memuk mui lang igei en̄ak, minum biol en̄gan. Tun mi ribut galei mikia ne. Macam-macam ubet mi nelui tapei Bujang Ku'ep lang kene ka'en.

Sudah e adäi tun kunei kutei layin sapui kemeläh ne. Tun duk kemeläh selai. Nem̄in ne mui, nem̄in ne biol, nitah ne Bujang Ku'ep mem̄uk ne. Heran ne kule, Bujang Ku'ep ngejut séhat, mem̄uk mui galak. Tapei amen selai e bäläk mai kutei ne, Bujang Ku'ep meño igei molon ne. Amen selai e sapui, séhat igei Bujang Ku'ep. Bujang Ku'ep uman e bah terus ne.

Pedak cerite ne. An-an tenanyau tun, "Apau kaben duk sebenel ne?". Enḡan melui nam selai e cemite ne. Sudah tenétah baru selai e cemite. Mi sudah temi'uk cerite e, baru tun nam selai e adäi bah Puteri duk anyut mui e.

Ketiñung temi'uk kule cerite e. Lasung tun temakep ne, lasung tun moñem lajeu sei matui. Puteri mui lajeu diem le dei. Bujang Ku'ep séhat igei.

**Sétan
perempuan
tadi melihat
Putri mau
mandi, dia
langsung
mendorong
Putri ke
sungai
sehingga
Putri jatuh
hanyut.**

8. Bu'uk Engan Labei

Mui e adäi Bu'uk kedet umah engan Labei. Bu'uk magei-magei mei berayau mai umah Labei. Wakteu e bilei ujen bé. Katei Bu'uk engan Labei, "Igän lokak kite, San? Bilei lang iluk, ujen bé."

"Bediang bé kite" katei Labei.

"Mare bah!" katei Bu'uk. Sudah e Labei mak putung midup opoi lei-lei. Bediang bah Bu'uk engan Labei, mem̄ot ujen ka'en. Lang an udah e ujen nyenyui. Betanyau Labei, "Minan kite baket bilei ye, San?"

"Etah ba," katei Bu'uk samei pikia. "O, adäi lokak ne," katei Bu'uk samei tawei. "Kite maling pedes Pak Ajei bé. Sei lang baket mai dumei. Bilei ujen ye.

"Tai bah kite!" katei Labei. Lang an udah e baket bah Bu'uk engan Labei mai maling pedes. Paniu sei beduei e atui-atui mai magel kedet kebun pedes Pak Ajei. Mi sapui ne tang dei, Bu'uk mulai mem̄uk pedes e. Labei mem̄uk kane. Wakteu Bu'uk mem̄uk ne, tegis Bu'uk. "Waaa, pelegäh pedes Pak Ajei!" Läk nien so'e ne.

"Usah miling läk," bisik Labei. Tapei Bu'uk miling tamāh läk, "Inok! Pelegāh pedes Pak Ajei!" katei Bu'uk.

"Diem!" bisik Labei. Tapei Bu'uk tamāh läk lajeu Pak Ajei nam. Sei lasung mengeja Bu'uk engan Labei. Bu'uk gacang bela'ei lajeu dapet Labei tenakep Pak Ajei. Sei lasung mamāng Labei mai kebun tebok salak. Tesakut Labei le kebun tebok salak e. Beguyang amen kenēm̄us angin.

Sudah mating Labei mai puliu tebok salak mui, Pak Ajei bäläk. Beguték Bu'uk magel Labei duk tegatung le tebok salak e. Atui-atui sei macol Labei kunei tepet ne tesakut. Sudah melepas Labei, tepelését kule bu'uk. Bu'uk uman sakut kule tang kebun tebok salak. Labei lang nam temulung lajeu Bu'uk matui.

